

SPRE MOTIVAREA LINGVOCULTURALĂ A FRAZEOLOGISMELOR

Ludmila RACIULA,

Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți

Abstract: *This article is an attempt to demonstrate that language bearers possess certain cultural information that is common for all the native speakers of the linguacultural community, this fact makes it possible to carry out a linguacultural analysis of phraseological units. To this end, we will identify socio-cultural phenomena that gave rise to idiomatic phraseological units and to analyse the way in which this cultural information is reflected in the structure of the phraseological meaning.*

Cuvinte cheie: analiză lingvoculturală, fenomene socioculturale, semnificație frazeologică.

În articolul de față vom încerca să aplicăm ipoteza conform căreia purtătorii de limbă posedă informații culturale comune tuturor membrilor grupului lingvocultural, ceea ce ne-ar permite interpretarea frazeologismelor din perspectiva culturii. În acest scop, ne propunem să identificăm fenomenele socioculturale care au generat apariția frazeologismelor și să examinăm modul în care această informație culturală este reflectată în semnificația frazeologismelor.

În acest scop, vom identifica sursele de interpretare culturală a frazeologismelor. D. Dobrovol'skij și E. Piirainen (2005) au efectuat un studiu al motivației expresiilor idiomatice și au elaborat o tipologie a fenomenelor socioculturale ce condiționează motivația frazeologismelor. Analizând materialul idiomatice, D. Dobrovol'skij și E. Piirainen au observat existența unor structuri de fenomene culturale, asemănându-se cu cele stabilite de semioticieni, și care adesea rezultă din triade de tipul cultură materială, socială și mentală. Lingviștii au luat în considerație următoarele fenomene socioculturale bazate pe: a) dependență textuală, numită

intertextualitate, b) concepție pre-științifică despre lume și c) simboluri culturale, d) aspecte ale culturii materiale și e) aspecte ale interacțiunii social-culturale.

Cercetătoarea Angela Savin a elaborat o tipologie a fenomenelor socioculturale similară, distingând cauze extralingvistice, care motivează apariția unităților polilexicale⁶⁶, și cauze intralingvistice. Printre cauzele extralingvistice autoarea menționează viața cotidiană, profesiile și meseriile, flora și fauna, fenomenele naturii, tabuurile, miturile, textele religioase și literare, realitățile istorice etc. Cauzele intralingvistice includ pierderea sensului inițial, transferul metaforic, transferul metonimic, contagiunea, elipsa, omonimia etc. (Savin 2011: 72- 93; 101-129).

V. Telija (1996) propune o clasificare mai complexă a surselor de informații culturale ce servesc pentru interpretarea imaginii la baza frazeologismului. În viziunea cercetătoarei, astfel de surse includ realii obiectuale sau simbolice, prescripții și orientări culturale, fixate în texte folclorice sau alte tipuri de discursuri. După părerea autoarei, sursele date, transmise din generație în generație, formează sisteme semiotice ce modelează comportamentul și orientările culturale ale membrilor societății lingvoculturale și servesc drept fundal informațional în perceperea frazeologismelor idiomatice. Telija evidențiază următoarele surse de informații culturale (ritualul, simbolul, concepte pre-științifice despre lume, sistemul de etaloane, fondul paremiologic, intertextualitatea, aspecte ale culturii materiale, aspecte ale interacțiunii socioculturale, metafora conceptuală) însă nu exclude posibilitatea extinderii acestei tipologii. Totodată, lingvista atenționează că ar exista o posibilitate de a dezvolta această clasificare, astfel încât în interiorul fiecărei categorii de informații pot exista sub-categorii, și nu e exclusă apartenența unor surse la mai multe sisteme semiotice concomitent.

Una din sursele de interpretare culturală este reprezentată de formele rituale de cultură populară (*logodna, nunta, priveghiul, etc.*), mituri și credințe pre-științifice. În articolul dat, vom analiza o serie de frazeologisme care și-au luat originea din ritual și simbol, dat fiind faptul că în multe cazuri, ritualul e bazat pe simbol. Pentru început, vom defini

---

⁶⁶ Termen general propus de autoare pentru a se referi la locuțiuni, frazeologisme, expresii idiomatice.

noțiunea de ritual. Astfel, prin ritual vom înțelege o acțiune care se realizează într-o „țesătură de simboluri”; în sensul cel mai larg cu putință, riturile reprezintă dimensiunea „prescrisă” cultural și social a vieții cotidiene, practici sociale și chiar politice, modele de acțiune. În sens restrâns, ritualul exprimă însă acțiuni intenționate având cu totul alte scopuri decât în viața de zi cu zi: de exemplu, ingerarea pâinii sfințite în ritualul de împărtășire la creștini este un act cu totul diferit de consumul ca hrană al pâinii în fiecare zi. Diferența este dată de semnificațiile atribuite actului ritual, sugerate prin simboluri (Glosar de termeni antropologici). Prin simbol vom înțelege un semn, obiect, imagine etc. care reprezintă indirect (în mod convențional sau în virtutea unei corespondențe analogice) un obiect, o ființă, o noțiune, o idee, o însușire, un sentiment etc. (Dicționarul explicativ al limbii române).

Expresia *a primi pe cineva cu pâine și sare* are la bază un vechi obicei precreștin. Potrivit istoricilor, primele mărturii ale acestei forme ritualice de ospitalitate sunt precreștine, iar oferirea pâinii (la început erau boabe de grâu) și sării era un semn de acceptare față de cel care venea în casa sau în ținutul cuiva. După părerea Ofeliei Văduva, ospitalitatea este, „direct sau nu, sistematic sau figurat, integrată într-un câmp ritual, fie ca expresie a acestuia, fie ca producătoare sau susținătoare a lui” (Văduva 1997: 85). Totodată, ritualul este bazat pe simbolul „pâine” în cultura românească. În încercarea de a explica simbolistica pâinii, Nicolae Panea susține că „pâinea reprezintă memoria familiei, suferința muncii depuse pentru semănat, cules, dar și bucuria măcinatului, duritatea țărânei și moliciunea făinii, bărbatul și femeia, familia și dumnezeirea. Prezența pâinii pe masă sugerează liniște și încredere în viitor, respect față de strămoși, ca și iubirea față de Dumnezeu, căci lor li se dă drept ofrandă pâinea deosebită, colacul. De aceea, pâinea nu se refuză și nu se risipește. Pâinea oferită devine mai mult decât hrană, este aproape un simbol cultural” (Panea 2005:17). Sarea se împarte ca și pâinea și înglobează sensurile unei munci deosebite în vederea obținerii ei, fiind considerată în antichitate cel mai valoros obiect, de exemplu, *sarea pământului* „ceea ce este mai de preț, mai valoros”. Însă, sarea mai sugerează dimensiunea spirituală a existenței, prietenia și iubirea, fără de care nu poți trăi, a se vedea expresiile *a se împăca ca pâinea cu sarea* ce semnifică „a fi în relații

foarte bune”; *a mânca pâine și sare cu cineva* „a fi în strânsă prietenie cu cineva, împărțind bucuriile și necazurile”.

În afară de aceasta, cinstirea pâinii constituie și în zilele noastre un ritual sacru în satele Moldovei. În multe părți se crede că „pe fiecare bob de grâu, dacă te uiți cu băgare de seamă, vezi chipul lui Hristos”(Ciașanu 2005:227). De aici și respectul față de pâine: gospodina când scoate pâinea din cuptor îi face semnul crucii, orice vârstnic va certa dur un copil care aruncă o bucățică de pâine, prescripție reflectată și în poezii⁶⁷, e păcat să arunci fărâmiturile de pâine etc. Ultima bucățică de pâine este numită „bucățica norocului” sau „bucățica puterii” și concentrează, în gândirea populară, „o putere magică de influențare a viitorului copiilor, dar și al adulților” (Văduva 1997: 86).

Deci din cele menționate, putem concluziona că pentru reprezentanții societății lingvoculturale românești pâinea și sarea au următoarele valențe lingvoculturale: 1. sarea alăturată pâinii constituie poate cel mai vechi obicei de ospitalitate al românilor, care, încă din vechime, își întâmpinau oaspeții cu pâine și sare, în semn de dragoste, de bunătate și de respect. (*a primi pe cineva cu pâine și sare, a coace colaci pentru cineva*) 2. Cele bune și rele, bucurii și greutăți (*a mânca pâine și sare cu cineva*); 3. O bună prietenie (*a mânca pâine și sare cu cineva*). 4. Pâinea devine simbolul norocului și a puterii (*bucățica norocului* sau *bucățica puterii*).

În aceeași ordine de idei, ținem să menționăm și faptul că reieșind din simbolistica sus menționată, lexemul „pâine”, după părerea lui St. Dumistrăcel, a ajuns să fie utilizat, prin generalizare, pentru a exprima 1. „hrana necesară traiului”, *o bucată de pâine* sau *pâinea zilnică*, *pâinea cea de toate zilele* au căpătat semnificația de „mijloace de existență”, spre exemplu, *a lua (cuiva) pâinea de la gură* – „a lăsa pe cineva fără mijloace de trai, a lua (cuiva) toate posibilitățile de existență”; 2. „slujbă, funcție, post” în expresiile *a pune (sau a băga) în pâine (pe cineva)* „a face cuiva rost de o slujbă”; *a fi în pâine (sau a mânca o pâine)* „a avea o slujbă”; *a scoate (sau a da afară) din pâine* „a da pe cineva afară din serviciu”. Expresia *a da cuiva o (bucată de) pâine* înseamnă „a da cuiva o slujbă”, iar *a mânca pâinea cuiva* – „a fi în slujba cuiva” (Dumistrăcel 2001:327).

---

⁶⁷A se vedea poezia Leonida Lari „Pâinea”.

Astfel, putem observa că semnificațiile lexemului „pâine” încorporează, în marea lor parte, informațiile culturale care pot fi deduse din simbolistica pâinii și din ritualurile care implică acest element important pentru poporul românesc.

Referințe bibliografice

Ciaușanu, G. F. *Superstițiile poporului român în asemănare cu ale altor popoare vechi și noi cu ale altor popoare vechi și noi*. București, 2005.

Dobrovolskij, D., Piiraine E., *Cognitive theory of metaphor and idiom analysis*. În: Jezikoslovlje, 2005, Vol. 6. – №. 2. – p. 7-35.

Dumitrăcel, St., *Cuvinte, metafore, expresii*. Casa editorială “Demiurg Plus”, Iași, 2011.

Lotman, I. *Studii de tipologie a culturii*. Traducere de Radu Nicolau, București, EdituraUnivers, 1974.

Panea, N. *Folclor literar românesc: pâinea, vinul și sarea: ospitalitate și moarte*. Scrisul Românesc, 2005.

Savin-Zgardan, A. *Probleme ale motivației unităților polilexicale stabile în limba română*. – Chișinău, Magna Princeps SRL, 2011.

Văduva, O. *Magia darului*. Editura Enciclopedică, 1997.

Телия, В. *Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты*. Litres, 1996.

Surse online

Glosar de termeni antropologici, <http://www.scritub.com/istorie/GLOSAR-DE-TERMENI-ANTROPOLOGIE332018188.php> [accesat la 23.07.2018]

Dicționar explicativ al limbii române, <https://dexonline.ro/> [accesat la 23.07.2018].